

Posudok na dizertačnú prácu

Názov práce: Polarita „my a oni“ ve vztahu k teorii spravodlivej války

Autor práce: Mgr. et Mgr. Michal Rigel

Oponent: Ivan Koniar, PhD.

Predložená dizertačná práca je venovaná zaujímavej a stále široko a živo diskutovanej téme naprieč viacerými odbormi. Autor sa v práci zapája do diskusie ohľadom hľadania „podstaty“ (základného definitívneho rysu) vojny a ponúka zaujímavý a originálny pohľad, ktorý sa následne snaží aplikovať na teóriu spravodlivej vojny. Najskôr stručne zhrniem obsah práce, poukážem na jej klady a detailnejšie sa pozriem na jej otáznе a problematické miesta. Explicitné otázky na autora práce budú uvedené kurzívou.

Autor chce v práci obhájiť tvrdenie, že komplexný fenomén vojny možno zredukovať na jednu esenciálnu zložku a nevyhnutný princíp, ktorým je dichotómia *my a oni* - existencia protivníka, oponenta, druhej strany. Táto dichotómia je nevyhnutnou podmienkou pre existenciu toho, čo nazývame vojna. Pochopenie dynamiky a pravidiel utvárania polarít *my a oni* môže následne viesť k lepšiemu pochopeniu mechanizmov vojny a jej prevencie. Antagonizmus *my a oni* je zároveň podľa autora dôležitejší aspekt vojny než násilie. Špecifickým cieľom práce je analyzovať akú úlohu hrá dualita *my a oni* v kontexte teórie spravodlivej vojny. Teóriu spravodlivej vojny chápe autor ako normatívnu teóriu, ktorej súčasťou je stanovenie koherentných a jednoznačných podmienok pre legitímne použitie sily. Zámerom analýzy je demonštrovať, že sklon upierať nepriateľom základné práva, ktorý vzniká ako dôsledok dichotómie *my a oni* je súčasťou tradície spravodlivej vojny.

Na práci treba oceniť hĺbku spracovania, predovšetkým v prvej časti práce, interdisciplinárny prístup autora ako i množstvo využitej up-to-date literatúry, s ktorou autor s veľkým prehľadom pracuje. Práca je obsažne a väčšinou veľmi precízne spracovaná, obsahuje značné množstvo poznámkového aparátu, čo však občas robí prácu menej prehľadnou. Autor preukázal zručnosť interpretovať jednotlivé pozície, kriticky ich zhodnotiť a predložiť vlastné argumenty. Fundovane približuje širokú diskusiu ohľadom danej témy, podrobne sa vyrovnáva názorovými oponentmi a formuluje vlastné riešenia a závery. Štruktúra práce je pomerne jasná a prehľadná. Práca obsahuje výstižne koncipovaný úvod a zhrňujúci záver. Celkovo sa text drží zvoleného smerovania, hoci najmä diskusia v podkapitole 1.2.2 sa mi v kontexte celej práce zdá ako mierne redundantná. V neposlednom rade treba spomenúť veľmi kultivovaný štýl práce a bohatý písomný prejav autora, ktorý robí prácu čitateľsky veľmi zaujímavou. Čo sa týka prínosu práce myslím si, že práca je cenným príspevkom do diskusie ohľadom konceptuálneho uchopenia fenoménu vojny ako i širokej tradície uvažovania o spravodlivej vojne. Moje výhrady a otázky k danej práci sú nasledovné.

1. Autor o dichotómii *my a oni* píše ako o nevyhnutnej podmienke vojny a „najmenšom“ alebo „najnižšom“ spoločnom menovateli, ktorý je prítomný v každej vojne. Nevyhnutná podmienka znamená, že X je nevyhnutné pre Y v tom zmysle, že Y dosiahneme len keď bude X. Nevyhnutná podmienka X musí byť prítomná, avšak sama neposkytuje dostatočný

dôvod pre to aby Y nastalo. Ak je dichotómia *my a oni* nevyhnutnou podmienkou mala by zrejme existovať minimálne jedna ďalšia podmienka, aby sme mohli hovoriť o vojne. V konečnom dôsledku aj sám autor píše o vojne ako komplexnom a mnohvrstevnom jave, ktorý takmer nemožno skúmať prostredníctvom jediného faktoru. *Ak teda existujú ďalšie podmienky vojny, čo presne znamená, že dichotómia „my a oni“ je najmenší/najnižší menovateľ v porovnaní s inými podmienkami vojny? Čím sa líši táto nevyhnutná podmienka od iných (nevyhnutných) podmienok vojny? Aké sú ďalšie podmienky pre vojnu?*

2. Autor píše, že prírodný výber v spolupráci so socio-kultúrnymi faktormi designoval človeka vnímať svet cez prizmu delenia na *my a oni*. Rozlišovanie medzi *my a oni* je z pohľadu prežitia nanajvýš prospešné i pre iné druhy ako *homo sapiens* a dištinkcia *my a oni* je vo svete živých organizmov, najmä vyšších druhov sociálne žijúcich cicavcov zrejme. Podľa viacerých štúdií i niektoré ďalšie druhy *hominidov*, ako napr. šimpanzy prejavujú koaličné násilie voči iným skupinám vlastného druhu. Na základe pozorovaní sa tieto konflikty zdajú koordinované, zámerné, odohrávajúce sa v dlhom časovom období a v niektorých prípadoch viedli k obsadeniu územia cudzej tlupy. *Prečo nie je z pohľadu dichotómie my a oni správne považovať tieto udalosti za vojnu?*
3. Podľa autora je dichotómia *my a oni* v základe všetkých druhov kolektívnych svárov a nepriateľstiev od stretnutia dvoch táborov športových fanúšikov až po stret znepriateľených armád. Od určitej úrovne sa však dichotómia *my a oni*, alebo negatívne hodnotenie *tých druhých*, stáva niečím čo má zásadný vplyv na to, čo budeme označovať termínom „vojna“. *Ako teda rozumieť tomu, že dichotómia „my a oni“ je niečo vlastné všetkým typom sporov a zároveň niečím čo robí vojnu vojnou? Ako nám dichotómia „my a oni“ pomáha vedieť, že tento vyhrotený spor je vojna a tento nie? Prečo nemožno za vojnu označiť vyhrotené spory, ktoré prebiehajú napr. medzi mexickými drogovými kartelmi?*
4. Autor v práci ukazuje, že dichotómia *my a oni* je v podstate základom pre vymedzenie toho, čo je to vojna, čo môžeme označovať týmto termínom. Autor sa následne v texte hlási k týmto definíciám vojny: „...jde o chladnokrevný kalkul a nástroj k dosažení dopredu vytyčených politických cieľů, k nimž vede pripravená a promyšlená stratégia s presnou posloupností kroků k jejich dosažení, jehož výsledkem je, že proti sobě stojí dvě organizované a politicky uvědomělé skupiny: *my a oni*...” (s. 51) “...válka znamená soustředěné, koordinované, velmi intenzivní a zpravidla dosti vyostřené kolektivní úsilí jedné skupiny, směřující proti jiné skupině osob, s konfliktními cíli politického charakteru, jejichž nekompatibilita vede k otevřeně demonstrovánému nepřátelství.“ (s. 62) Autor tiež v závere práce uvádza, že medzi centrálné prvky toho čo je to vojna patrí: „kolektivní rozměr organizovaného fyzického násilí politicky definované skupiny, snaha o dosažení politických cieľů, jež jsou konfliktní s cíli jiné skupiny s politickou autoritou, předchozí autonomní zhodnocení situace prostředky rozumu (kde instinkty a emoce hrají druhořadou úlohu) a kde účastníci konfliktu dosahují určité komplexity kognitivních schopností, jsou schopni abstraktního uvažování a sofistikované komunikace prostřednictvím symbolů, což jim umožňuje postupovat koordinovaně a dle sdíleného plánu. Takové uchopení přitom

v podstate znemožňuje smysluplné použitie termínu války u soupeření jiných sociálních živočichů než u člověka, typicky potom např. zápasení mezi koloniemi mravenců.“ (s. 184)

Domnievam sa, že tieto definície idú vo svojom vymedzení toho čo je to vojna výrazne ďalej, ako by sa dalo vyvodit' zo samotnej dichotómie *my a oni*. V zmysle uvedeného chápania môžu vojnu viesť len ľudia, respektíve spoločenstvá ľudí od istej úrovne organizácie ich politického života a zároveň vojna môže byť vedená len pre politické ciele (v širokom zmysle). Avšak z dichotómie *my a oni* ešte nevyhnutne nevyplýva nejaký politický rozmer vojny. To, že vojnu môžu viesť len politické subjekty pre politické dôvody priamo, nevyplýva z dichotómie *my a oni*, ale skôr predstavuje samostatný rozmer, klasifikáciu pre to, čo vojna je. Z uvedeného sa taktiež zdá, že ide v podstate o ďalšiu nevyhnutnú podmienku vojny. *Prečo je politický rozmer dôležitý pre označenie nejakého vyhroteneho sporu termínom vojna? Prečo môžu vojnu viesť len politické organizácie a pre politické ciele? Nazval by autor vojnu udalosť vyhroteneho politického sporu medzi dvomi politickými jednotkami, kde by sa však napadnutá strana nebránila vojenskému útoku a nepožila by ozbrojenú silu?*

Taktiež sa nazdávam, že z pohľadu entomológov, môže byť značne problematické tvrdiť, že eusociálny hmyz ako napr. kolónie mravcov, ktoré žijú v hierarchicky organizovaných skupinách, nemajú komplexné kognitívne schopnosti, sofistikovanú komunikáciu a koordinovaný postup, a preto nemôžu viesť vojnu. Naopak početné pozorovania a viaceré štúdie naznačujú, že minimálne niektoré druhy mravcov tieto schopnosti v istom zmysle majú a využívajú ich pri ich konfliktoch s nepriateľskými kolóniami.

5. Autor pri predstavení teórie spravodlivej vojny v úvode práce (s. 12) a neskôr v časti 2. (s. 106) píše o troch, respektíve o dvoch kategóriách otázok *jus ad bellum*, *jus in bello* a *jus post bellum*. Pri popise jednotlivých kritérií a analýze ich významov v českom jazyku v časti 2.3 sa však autor venuje len kritériám spadajúcim pod kategóriu *jus ad bellum*, pričom pri analýze prípadov vyhrotenej skupinovej diferenciácie *my a oni* v kontexte tradície spravodlivej vojny (kapitola 3.2) sa opätovne dotýka i kritérií, ktoré spadajú do kategórie *jus in bello*. *Čo je dôvodom takéhoto asymetrického prístupu?*

Napriek uvedeným výhradám sa domnievam, že Michal Rigel napísal zaujímavú a obsahovo kvalitnú prácu, ktorá obohacuje prebiehajúcu diskusiu a splňa štandardy kladené na tento typ prác. Preto na základe predloženej dizertačnej práce *navrhujem udelenie titulu philosophiae doctor* (PhD.).

Ivan Koniar, PhD.

Centrum pre interdisciplinárne štúdia

Filozofická fakulta, Katolícka univerzita v Ružomberku

ivan.koniar@ku.sk

V Ružomberku 4. 1. 2021